

LIGA ROMÂNĂ

REVISTA SĂPTĂMÎNALĂ

PENTRU

INTERESELE UNITĂȚII CULTURALE A TUTUROR ROMÂNILOR

APARE ÎN FIE-CARE DUMINICĂ

Anul II. — No. 5

2 Februarie, 1897

O NOUĂ FAZĂ ÎN CHESTIUNEA NAȚIONALĂ

Pe cînd bărbații noștri de Stat își au privirile ațintite asupra unor chestiuni de ordine pur interioară, fără dor și poate importante, să uitate să iasă din feluritele încercări ce oare cari împrejurări au creat în timpurile din urmă, — pe cînd la noi în țară lumea politică pare a întoarce capul de la interesele noastre exterioare spre a se preocupa absolut de cele lăuntrice, de peste Carpați se anunță un eveniment care, în alte circumstanțe, ne ar fi făcut poate să ne punem pe gânduri, dacă nu chiar să ne punem pe lucru.

Se știe că actualul sistem dualist în monarchia vecină ține de la anul 1867, dată care ar trebui însemnată pe o pagină de doliu în cartea cea mare a neamului românesc. La 17 Fevruar 1867, un decret împărătesc a așezat bazele politice ale noii organizări a Statului. Iar la 21 Decembrie acelaș an o lege specială a confirmat pe deplin sistemul dualist, făcînd din actuala Ungarie un Stat egal Austriei. Peste un an, la 14 Noembrie 1868, numele împărăției, ne mai putînd corespunde cu noua ei organizațiune a fost schimbat din Austria (*Oesterreich*) în Austro-Ungaria (*Oesterrich Ungarn*). Și pecetea pactului încheiat atunci a fost încoronarea Împăratului Francisc Iosif I. ca Rege al Ungariei, care a avut loc la 8 Iunie 1867.

Prin urmare, anul acesta Ungurii vor serba trei decenii de cînd au ajuns stăpîni ai situațiunii în Austria, de cînd toate naționalitățile acestei țări au fost uitate, de cînd s'a făcut praf și cenușă din drepturile lor, ca să fie satisfăcuți *Széchenyi*, *Kossuth* și compania. Și de alt-fel ar avea și pentru ce să se bucure urmașii lui Arpad;

neasimilați cu cultura europeană ca și acum o mie de ani, și puțini la număr cum sunt, e de mirat însemnătatea la care au ajuns numai prin nemăsura lor insolentă și prin etalajul pe care 'l fac zilnic cu spolia lor de civilizațiune. Ar ride și s'ar veseliei, dacă nu ar fi ceva care să le încrețească fruntea și să le 'ncrunte sprinzenile cînd le e gîndul la întimplările ce întunecă orizontul visului lor frumos dar irealizabil de o «*Ungarie a Maghiarilor.*» Și acel ceva e faptul, că anul acesta trebuie reînnoit pactul dintre națiunile Austriei prin care ele (!) și-au impus sistemul dualist. Și cînd se gîndesc Ungurii la acest eveniment, nu poate să nu le vie în minte cit de mari sînt nemulțumirile împotriva stării actuale de lucruri în Austro-Ungaria, ei nu pot să nu se gîndească, că în Austria există un curent puternic *in contra lor*, reprezentat prin marele partid antisemit, că în Ungaria *Romîni, Sirbii, Croații, Slovacii* de abia își mai pot stăpîni minia înteițită în fel de fel de chipuri, și că nu și-o stăpinesc de cit reținuți de considerațiuni superioare, că în sfîrșit în fața acestei vijelii de nemulțumiri ei nu au între naționalități alt sprijin și alți prieteni, decît pe Jidanii.

Căci, de sigur, gîndesc dinșii, — și au dreptate, — dacă toate aceste mari nemulțumiri nu izbucnesc momentan, cauza este că ele așteaptă timpul oportun, pentru ca să o facă atunci cu mai mult folos și cu mai puțină pagubă de cit acum.

Dar, ne veți zice, aceste nemulțumiri nu sunt de ieri de alaltăieri în Ungaria. Vor mai fi găsit ele prilejuri ca să dea a înțelege asupritorilor că nu mai merge. Cu

toate astea, Ungurii au continuat cu prigonirile și cu maghiarizarea, fără a voi să știe de toate repetatele plingeri, de toate glasurile de revoltă înăbușită și greu stăpinită pînă în ziua de azi. N'ar fi deci nici un motiv ca Domniile lor să se teamă așa de grozav de această izbucnire de patimă. Așa ar fi, dar de data aceasta semne și mai prevestitoare de rău se arată pe cerul politic. De acestea se tem Ungurii. Și aceste semne rele au păcatul că nu vin din lăuntru Ungariei, ci din afară.

Căci iată ce ne spune telegraful și jurnalele străine de un timp încoace. Partidul Cehilor tineri s'a organizat puternic de cîțiva ani și s'ar fi impus deja celor de la Viena. Bătrînul conducător al Cehilor, *Doctorul Rieger* a revenit și el pe arena luptelor politice și a ținut la Kolin într'o adunare populară un discurs, în care ar fi arătat ce au de așteptat Cehii de la viitorime și s'ar fi pronunțat în favoarea împăcării Cehilor cu Germanii. Ba a și zis bătrînul luptător: «*Ar fi o mare fericire pentru țară, dacă cu ocazia jubileului de domnie al Împăratului, am putea să i anunțăm: noi Cehii și Germanii am căzut la învoială și ne am împăcat.*» Acest discurs al șefului Cehilor se raporta chiar în numărul de la 5 Ianuarie a. c. al «*Ligii Române*», făcîndu-se fireștile rezerve și înregistrîndu-se chiar zvonul, că ar fi vorba ca «*Împăratul Francisc Iosif să restabilească dreptul public al Boemiei și să admită a fi încoronat Rege al acestei țări*»

Pe atunci era un simplu zvon; azi însă zvonul se confirmă. Ziarul *Le Temps*, din Paris, primește o telegramă prin care înregistrează știrea care circulă, că Cehii sunt în tratative cu contele Badeni asupra încoronării Împăratului Francisc Iosif I ca Rege al Boemiei cu ocaziunea aniversării a 50 de ani de domnie a acestuia, și asupra separării Boemiei de Austria și sub punctul de vedere al legislațiunii și sub punctul de vedere al administrațiunii. Tratativele s'ar urma în cel mai mare secret.

Dar mai este o manifestațiune vădită a acestor tratative: Această s'a făcut cu ocaziunea instalării de primar la Praga a Doctorului *Podlipny*, acum cite-va zile.

Instalarea s'a făcut cu mare ceremonie. Și cetîndu-se textul decretului de numire s'a observat de către publicul asistent, că în el nu se pomeneste de Praga de cit ca de un simplu oraș, iar nu ca de capitala regatului Boemiei. Atunci s'au auzit din toate părțile protestări violente. În sfîrșit, după ce populațiunea adunată acolo s'a mai liniștit, a luat cuvîntul contele *Coudenhoven*, președintele provinciei, ca să felicite pe noul numit. Cu acest prilej, cînd a rostit cuvîntul «*Praga*», contele a mai adăogat intenționat cuvintele «*capitala regatului Boem*», epitet care a fost subliniat de aplause entuziaste. *Dr. Podlipny* luă cuvîntul ca să mulțumească, și exprimă dorința de a vedea cit mai curînd *Praga adevărată capitală a regatului Boem* și pe Cehi avînd aceleași drepturi ca și Germanii. Entuziasmul era la culme. Tot zilele astea *Dr. Podlipny* a fost primit în audiență de Împăratul Francisc Iosif care l'a întîmpinat într'un chip foarte afabil și i-a dat de sperat multe în cauza Cehilor.

Toate aceste știri sint făcute a ne convinge, că se pregătește, atît la Viena, cit și la Praga, terenul ca nu mai departe de cit anul viitor, *Cehii să formeze un Stat aparte în monarchia vecină după cum formează azi Ungurii.*

Deprînși cu politica internă de pînă azi a monarchiei austro-ungare și cu puținele concesii ce se fac naționalităților atît la Pesta cit și la Viena, cetitorii nu tocmai versați în materie de statistică etnografică austriacă, și-ar inchipui că Cehii: aștia trebuie să fie un popor mare, strașnic, față cu cele lalte neamuri de oameni din acelaș Stat. Dar în realitate numai așa nu e. Să luăm o statistică a populațiunilor Austro-Ungariei ¹⁾. Vom vedea că această țară cuprinde în sinul ei 3 milioane și jumătate

1) Vezi: *Cestiunea Română în Transilvania și Ungaria, Replica jurimii academice române din Transilvania și Ungaria la Respunsul dat de junimea academică maghiară Memoriului studenților universitari din România, Sibiu, 1892.*

Dr. Fr. Umlauf. Geographisch statistisches Handbuch der Österreichischen Monarchie. Wien, Pest, Leipzig 1883. Zweite Auflage.

Eugen Brote. Un memoriu politic. Cestiunea Română în Transilvania și Ungaria. București 1895. V. anexa 4 și 5. Pentru statistica Boemiei m'am servit mai ales de Dr. Fr. Umlauf și de Replica, iar pentru statistica Românilor în Ungaria mai ales de Brote și de Replica.

de Cehi, cari locuiesc in massă compactă in Boemia. In această țară ei au din o sută de locuitori 62, pe cind Germanii cu cari ei sint in rivalitate națională au 37,2 % din locuitori. De unde urmează că Cehii sunt pe teritoriul lor propriu de o dată și de $\frac{2}{3}$ ori mai numeroși ca Germanii. Oare aceasta este o așa mare compactitate de populațiune incit să ne indreptățescă a crede că, nu mai de hatirul ei, Viena ar voi să constituie Boemia in Stat aparte? Credem că nu. Dacă Cehii ar avea o adunare națională in care ar fi reprezentată întreaga populațiune a Boemiei și dacă acea adunare ar avea 300 de deputați, 188 deputați ar trebui să fie Cehi și 112 Germani. Trebuie să recunoaștem că dacă in viito ul Stat al Boemiei Cehii ar face politică națională, ei ar avea o puternică opozițiune. Natural că nu politică à la Kossuth. Deci nu marele număr al Cehilor sau așezarea lor pe pământul lor ar putea face pe Austria să le dea prioritatea inaintea celor-lalte naționalități.

Ni se va zice: Bine, dar o fi un motiv de politică externă, vr'o intervenție străină! Noi nu vedem nici una. Boemii fiind *catolici*, sunt instrăinați prin religia lor de Rusia, și de altminteri înțeleptul partid al Cehilor se leapadă de sprijinul singure mari puteri slave. Ca să dăm un exemplu de incompatibilitatea de caractere dintre Slavii catolici și Slavii ortodocși n'avem decit să cităm aversiunea ce au și tot deauna au avut *Polonii catolici* pentru cucerirea lor de către Rușii ortodocși, aversiune care îi face să trăiască mai bucuros sub imperiul austriac, decit sub cel rusesc. Iată dar că nici un motiv de intervenție străină nu ar putea explica preferința ce ar da Germanii Boemilor asupra celor-lalte națiuni. Nici unul, dar nici unul.

Și, dacă e vorba, că Cehii au dreptul să se constituie ca naționalitate aparte in marele imperiu austro-ungar *de ce nu l'ar avea Românii?* De ce nu l'ar avea Slovaci? De ce nu l'ar avea Croații? Mai ales că dacă facem statistica comparată a acestor popoare, nu vedem la Români, la Slovaci, la Croați, la Sirbi, nimic mai puțin decit la Cehi și totul mai mult de cit la dinșii. Ne ocupăm in special de Români. In Tran-

silvania Români constitue o populație compactă și la suta de locuitori sunt 72 de Români. In această provincie ei nu au alți dușmani ai naționalității lor afară de Maghiari cari numără numai 16,23 % din populațiune. Prin urmare, in Transilvania propriu zisă sunt de 4 ori și jumătate mai mulți Români de cit Unguri. Și in cele 18 comitate in al căror total de locuitori Români sunt in majoritate, ei au o populațiune de 57,55 %, pe cind Maghiari formează numai 25,90 %, adică Românii sint de mai bine de două ori mai numeroși decit Ungurii in toate comitatele românești. Cauza că proporția de 4 $\frac{1}{2}$ nu se păstrează pe tot teritoriul locuit de Români *este împărțirea administrativă* care a fost făcută așa incit in toate comitatele mărginașe din spre apus și miază noapte Maghiarii să aibă majoritatea. Sub o stăpînire care ar fi vrut să indreptățescă de o potrivă toate naționalitățile, despărțirile politice și administrative *s'ar fi făcut pe bază etnografică* și atunci Ungurii ar fi avut majoritatea intr'un singur comitat (din țara Secuilor) iar in cele-lalte ar fi avut o infimă minoritate! Dar nu ast-fel a înțeles să procedă guvernul maghiar.

Iată deci că *Românii in Ungaria sunt aproape de trei ori mai stăpîni pe teritoriul lor de cit Cehii in Boemia*. Iar in ce privește numărul brut, in Ungaria se află aproape 3 milioane de Români, așa dar cu vr'o jumătate de milion mai puțini de cit Cehii in Boemia.

Așa dar pentru-ce nu s'ar acorda și Românilor aceleași avantaje pe care le vor căpăta in curind Cehii, cind vădit este că cei dintii au situațiunea etnografică mult mai compactă de cit cei din urmă și cind se mai adaogă și împrejurarea că la spațele Ardelenilor sunt frații lor din România liberă, Stat ajuns la un frumos grad de înflorire și ocupînd o poziție insemnată in Tripla Alianță, Stat al cărui Rege a avut satisfacțiunea să vadă pe pământul său pe Impăratul Austriei și pe Regele Ungariei? Prin visita Impăratului Francisc Iosif I raporturile dintre Austro-Ungaria și România au devenit dintre cele mai amicale iar influența Curții din București nu va fiind nulă la *Ballplatz*.

Iată deci că Românii transilvăneni au un sprijin din afară cum nu au Cehii din Boemia. Care ar fi deci mobilul Curții Vieneze față de Cehii din Boemia? Pentru-ce contele Badeni le întinde lor mână de ajutor? Cum se poate explica chemarea Cehilor la viața națională tocmai de către Curtea din Viena? După noi numai în următorul chip.

Nu vor fi oare aceste concesiuni făcute lor numai ca o manifestațiune accidentală puțin cunoscută nouă de pe acuma? Și nu ar acuza ele în lipsă de alt punct de razim, *un întreg sistem politic de concesiuni*? Noi credem că da. Atunci de ce nu am aflat noi pînă acum de cît de concesiunile *ce se vor face* Cehilor și nu de cele *ce se vor face celor-l'alte naționalități*? Această mai repede și accidentală manifestațiune a întregului sistem s'ar putea explica prin împrejurarea instalării doctorului Podlipny, cînd contele Coudenhoven a fost silit de protestările violente ale mulțimii să mărturisească lucruri pe cari de sigur nu le-ar fi spus în alte circumstanțe.

Și dacă Austria s'ar fi decis să deslipească oare-cum o parte din trupul său, adică să se micșoreze cu o mare întindere de teritoriu și cu o populațiune de 6 milioane, adică cu mai bine de un sfert din întreaga ei populațiune, pentru ce n'ar face tot așa, cînd i s'ar înfățișa ocaziuni, și am văzut că i se vor înfățișa chiar anul acesta, pentru ce n'ar face tot așa cu *Ardealul, Banatul, Crișana, Temișana, teritoriul slovac, teritoriul croat*? Mai ales cînd știe că astfel nu ar rupe din teritoriul ei, ci din al Ungariei? O! are tot dreptul s'o facă, și dacă va face-o, dînd autonomie tuturilor naționalităților, nemulțumiții vor fi numai Ungurii în toată Europa. Și ar avea și drept să fie nemulțumiți, căci ar perde mult, mult de tot, spoiala s'ar șterge și urmașii lui Arpád ar perde așa de mult, încît unii spun, că și-ar perde și mințile.—

O bucurie fără de margini ar zguduî firea tuturilor neamurilor de sub coroana Sfîntului Ștefan. Dinastia Habsburgică ar cîștiga o imensă popularitate în sinul Statelor sale și după atîtea veacuri de răs-triște, ar putea avea naționalitățile zile de serbătoare, de liniște sufletească, și de le-giuîtă odihnă.

Numai astfel monarhia austriacă va co-respunde marelui ei rol de pîrghie a păcii Europei și de pregătitoare spre deslegarea pacinică a chestiei orientale.

Cît despre acele mobile care vor fi făcut pe Austria să vină la acest sistem pacinic de concesiuni față de naționalități, ele s'ar în ochii aceluia care cituș de puțin cunoaște starea etnopsihică a Austro-Ungariei.

Și este natural. Oare experiența de trei zeci de ani de dualism nu ar fi destulă? Minia care fierbe în pieptul a tot ce nu e Ungur și nu e Jidan în acea țară nu ar fi destulă? Ba ar trebui să fie de o neinteligentă proverbială guvernul Maestăței Sale Apostolice ca să nu vadă, că cu actuala sistemă de organizare imperiul austriac ame înță din zi în zi a să nărui, producînd o nemai pomenită perturbare în situațiunea Europei. Și ar trebui să fie tot așa de puțin inteligent, dacă nu s'ar folosi de scadența ce se apropie și nu ar căuta să desfacă tovărășia cu Ungurii, spre satisfacțiunea generală.

Dar mai sunt și alte motive cari neîndoios ar fi putut face pe Austria să vină la politica de care vorbim.

Un ziar unguresc «*Alkotmány*» publică o corespondență din Berlin, acum vre-o 3—4 săptămîni, în care scrie mai pe scurt cele ce urmează. Reproducem după resumatul acelei corespondențe, publicat în No. 1 al *Ligei Române*.

«Diplomatul anonim spune că în cercurile politice din Berlin se dă foarte multă atenție desvoltării lucrurilor din Ungaria și că *Impăratul Vilhelm al II-lea*, s'ar fi pronunțat puțin favorabil despre antagonismul enorm ce există între Ungaria oficială și între opinia publică din această țară.

«Impăratul, continuă diplomatul anonim, considerînd Ungaria ca cheia bolței în Intreita Alianță, crede că acest Stat nu va putea răspunde menirei sale, decît în cazul că *raporturile sale vor fi regulate cu ajutorul popoarelor ce locuiesc acolo*, iar nu pe calea absolutismului parlamentar actual.»

Notați bine, că aceste vorbe le-ar fi spus Vilhelm al II unui înalt personaj din diplomația austro-ungară care la rîndul său

le-ar fi spus corespondentului ziarului unguresc în chestie.

Puneți pe lângă aceste enunțiațiuni ale Împăratului Germaniei, ale puternicului aliat al Austriei și al nostru, puneți pe lângă ele recenta vizită a contelui *Goluchowski* la Berlin, prin care s'ar fi consolidat, zice-se, Tripla Alianță, alianță care coprinzind și pe Austria are interes ca naționalitățile actualmente asuprite să meargă cu dragă inimă într'un eventual război și prin urmare să nu mai fie asuprite; mai puneți și visita de astă toamnă a Împăratului Francisc Iosif în România — și veți vedea dacă din toate acestea, unite cu amara experiență de trei zeci de ani de dualism, nu *reies* motive în destul de puternice pentru a crede că cercurile conducătoare din Viena vor fi voind să facă o schimbare radicală în organizațiunea imperiului austriac cu prilejul reînnoirii pactului din 1867.

Aceasta a început a o simți Ungurii, dovada *Budapesti Hirlap* de acum 4 sau 5 zile.

Se tem domniile lor că la vară, cînd se vor ocupa parlamentele atît din Viena cit și din Pesta cu reînnoirea pactului dualist să nu li se ceară socoteală pentru toate cele săvîrșite de ei în cești din urmă trei zeci de ani. A! nu li-i frică lor de parlamentul din Pesta! Acolo nu se va găsi un singur glas care să strige în contra nedemnei transacțiuni de la 1867!

Dar la Viena, acolo unde urile sunt așa de puternice în potriva lor, se tem Ungurii să nu fie chemați la judecată dinaintea areopagului naționalităților și să nu le zică Austria:

«Voit-ați singuri stăpîni să vă fiți, voie datu-v'am. V'am dat pe seamă atitea și atitea neamuri, părinți voi să le fiți. Și ce le-ați fost? Călăi!»

«Ați făgăduit neamurilor vouă supuse egala lor îndreptățire. Le-ați făgăduit constituție liberală. Și ce ați făcut cu ele? V'ați bătut joc de dinsele fără rușine.

«Făgăduitu-le-ați învățătură. Și ce le-ați dat? *Kisedévuri* și *Kultüregyületüri*.

«Făgăduitu-le-ați neatîrnare bisericească? Și ce-ați făcut cu ea? Spurcata-ți cu înfățișarea voastră casa Domnului, unde ele se inchinau și zisu-le-ați: «Voi nu trebuie să aveți lege! Legea noastră a voastră să fie».

«Certatu-le ați în limba lor? Judecatu-

le-ați în limba lor? Învățatu-le-ați în limba lor? Nu, ci zisu-le-ați: «Voi nu trebuie să aveți limbă! Limba noastră, a voastră sa fie».

«Făgăduitu-le-ați dreaptă ocîrmuire. Și ce le-ați dat? Jandarmi!»

«Făgăduitu-le-ați dreptate. Și ce le-ați dat? Le-ați nesocotit și cele mai sfînte drepturi. În temniță pe cei ce strigau la cer, i-ați băgat!»

Ați vrut să le luați limba, ați vrut să le luați legea, ați vrut să le luați pină și averile!

«Nu v'ați ținut de cuvînt! Ați ris de făgăduelile voastre!»

«Nevrednici sunteți!»

Și tocmai de teama unei asemenea judecări de apoi Ungurii cată deja să sperie pe Români cu autoritarismul austriac, cum făceau la 1848 și cum făcea acum trei, patru zile, *Budapesti Hirrap*. Dar nu vor reuși. Români ai știut să răspundă birfelilor acestora la 1848! Vina lor a fost că Nemții s'au dat singuri prinși la 1867? Vina lor a fost că Nemții din nepricepere i-au jefit? Și pe urmă s'au găsit și Nemți, care să le zică Românilor că au fost prea sălbatici la 1848¹⁾ Dacă Români la 1848 cînd îi chemau Ungurii la răsămîriță împotriva Dinastiei Habsburgice au știut să răspundă așa de energetic, cum i-ar asculta acum, după ce trei zeci de ani au gustat din dulcea și mult lăudata stăpînire și ocrotire ungurească! Și apoi Români știu și văd bine că Austria — cam incet, ce e dreptul! — a fost luată și ea înainte de marele curent democratic și dovadă aș noua ei lege electorală!

Știu Ungurii că cu momeli pe lângă Români nu vor isbuti, și de aceea fără îndoială lucrează ei pe furiș ca să facă să nu reușească această nouă direcție în politica vieneză. Ei rod în ascuns și rod plin de venin doar, doar, vor face pe Austria să dea mai puțin naționalităților și mai mult lor, cu prilejul lichidării de la 21 Decembrie.

De aceea nu trebuie lăsată Curtea din Viena sub exclusivă influență a Maghiarilor. Trebuie ca acțiunea Românilor să meargă mină în mină cu cea a partidului ceh, a partidului național român din Ardeal și cu a cercurilor berlineze.

G. M.

1. Cum e de pildă *Umlauft*, op. cit. pag. 503. Vezi aproposito și *Rudolf Bergner*, *Siebenbürgen, eine Darstellung des Landes und der Leute*. Leipzig 1884.

ORIGINA PARLAMENTULUI NAȚIONAL ÎN ENGLITERA

Dacă reflectăm puțin asupra întimplării că ceia ce am dobândit noi în secolul al XIX-lea și Franța în secolul al XVIII-lea — *un parlament național*, — dobândise deja Anglia încă din secolul al XIII-lea: o să se nască întrebarea, cum și ce împrejurări a făcut ca poporul englez să dobândească aceia ce Franța, — noi, a putut să dobândească 500 de ani mai târziu. —

Ei bine, la această întrebare voesc a răspunde în aceste cite-va pagini, cercind a resfoi paginile prăfuite ale istoriei de acum 8 sau 9 secole în urmă.

Încă din secolul al X-lea *Canalul de la Manche* a fost acel zid puternic ce a despărțit între Anglia și Continent două lumi deosebite. Forțele pe care le vom vedea că și-le desfășură aceste 2 părți de lumi, liniile lor de luptă, alianțele, drepturile ce le aveau și mai presus de toate aspirațiunile lor deosebite întăreau și mai mult desbinarea naturală dintre aceste 2 pământuri.

Primele tablouri triste produse prin efectele feudalității pe care istoria ni le arată pe continent atit în Franța, cit și în Germania, lipsesc cu totul în Englitera, unde din contră de vom găsi feudalitate vom vedea că prin efectele ce a produs a dat la lumină tablouri vii cu totul deosebite celor de pe continent.

Cînd într'o parte o să vedem puternicia feudalității și a seniorilor în detrimentul puterii regale, vom găsi pe cea-l-altă brazdă de pământ din mijlocul mării, o monarhie puternică și un baronaj slab.

Pe cînd în secolul al XI-lea vedem Franța în mijlocul domeniilor feudale, pe cînd vedem suveranitatea sa disolvîndu-se în suzeranitate, pe cînd, dinastia slăbită stă nemișcată, neîndrăznind a ridica ochii să protesteze contra despoerii în care a fost lăsată, vedem peste mare, după cum se exprimă *F. Boutmy* acea concepțiune germană a șefului armatei în mijlocul soldaților săi, reapărînd între suveran și baroni.

Causa e, că aci feudalitatea nu este re-

sultatul despoierilor unui rege slab ca pe continent, nu avem aci o lentă descumpunere a Statului, ci un partaj benevol condus sub înalta și înțeleapta privighere a regelui. Regele acesta are prudența de a forfecă mărunt aceste mici feode și cit se poate mai răspindite unele de altele, cu modul acesta rămîind el puternic, avea posibilitatea rezistenței la toate rebeliunile ce ar fi încercat vasalii săi, cari servind domeniilor mici și împrăștiate nu aveau posibilitatea să adune la un moment dat o forță armată pentru a o putea opune regelui, căci pînă ce toxinul lor s'ar fi auzit de la un domeniu la celalt al său, deja armatele suveranului erau la porțile castelurilor lor.

În Franța? În Germania? Acolo un senior avea posibilitate să zdrobească zece regate de forța regatului francez.

Și pe cînd pe continent găsim în vasal pe adevăratul suveran al domeniului său, în Anglia am putea zice că vasalul nu era de cit un senior fonciar, de oare-ce regele a avut prudența a nu le ceda nimic din suveranitatea sa teritorială. Acea delegațiune originară reală sau fictivă cit și atribuțiunile și prerogativele puterii regale nu le-a fost cedate, așa că seniorul a rămas tot-d'a-una sub directa putere administrativă suverană a regelui său. Iar pe rege — spirit înțelept, îl vedem desvîltînd, din fericire pentru Anglia, unul din cele mai perfecționate sisteme de administrațiune.

În Londra corpul deliberant, — *curtea regală*, — divizată în 2 ramuri, una *fiscală* și alta *juducătorească* ¹⁾ iar în comitate, puterea administrativă era reprezentată prin un *vice-comite* dependent direct de puterea regală — fără nici o legătură cu vasalul, pe cînd pe continent guvernăminte cite feode, nici o legătură nu-i unea cu puterea regală; armată, finanțe, monedă, justiție, administrație variau în modul cel mai distinct din, 10 în 10 kilometri pătrați.

¹⁾ Hallam; Middle Ages III. 86.

Acea mină de fier pe care am văzut-o că o are regatul în Anglia contra supușilor săi vasali, e întărită mai mult prin modul organizării judecătorești. — Încă din secolul al XII-lea apar *judecătorii ambulanti* care fiind legătura dintre guvernul central și guvernul local, — dependent tot-d'a-una de rege, distribuiesc pe întreg teritoriul englez dreptatea în numele *regelui*, și nimeni nu era extras de la judecata lor, nici chiar vasalul, și cel mai mare comite nu putea să se sustragă jurisdicțiunii acestor impuțerniciți regali — de oare-ce depinzând de rege, depindeau și de dreptatea ce se distribuia în numele său. Acești *missi dominici*, membri detașați din consiliul regal din Londra și anume din secțiunea judecătorească au știut să ridice prestigiul justiției în numele căreia se pretindeau trimiși la cel mai înalt grad. Conștiință de datoria lor au putut atunci, când Anglia era plină de deplasări de proprietate în urma cuceririi și cerințelor țării, și să capete acea încredere din partea poporului care face lege sfântă din hotărârile lor. Aceiași judecată și aceiași judecători — aceiași jurisprudență, plus prestigiul și încrederea ce și-au putut-o căpăta, a sădit ideea de justiție în sufletul poporului englez, a sădit legea și respectul ei pretutindeni pe tot teritoriul țării, așa că încă din secolul al XIV-lea Anglia a fost acea țară mică care cunoscând spiritul binelui și al răului, n'a avut nevoie de o lege scrisă; la dinșii în adevăr s'a putut adevăra principiul roman că *«legea este rațiunea»*, lucru ce a făcut ca să dispară moravurile locale dând naștere unei singure legi: *«Common Law»*.

Pe cînd în Franța, în secolul al XV-lea găsim 286 de cutume deosebite, în Anglia există o singură lege; iar aceia ce a introdus Anglia în mod lent și pacinic în spiritul poporului său — o legislație unică — încă de pe timpul lui *Henric al II*, Franța nu a putut introduce de cit atitea sute de ani mai târziu cu armele în mină și printr-o revoluție ce a sguduit întregul continent.

Iar unitatea administrativă și teritorială care în Anglia nu a dispărut nici odată, nu o poate revendica Franța de cit în secolul trecut prin sacrificiul unei mări de sînge.

Dar mai mult de cit atît a fost solidaritatea ținută în această parte a Europei distinctă de continent, și separatismul pe care l'a hrănit încă de la cucerirea Normanzilor, separatism și solidaritate justificată prin însăși natura lucrurilor, prin faptul că Anglia era o țară insulară despărțită de continent jur împrejur prin mare și ocean. Cînd o țară este despărțită de alta prin o limită fictivă, ba chiar prin o limită naturală ca munți și riuri, și cînd între aceste limite există suvenirul unei vieți comune de odinioară, amintirea frăției, populațiunii îi va fi ușor ca mai curînd sau mai târziu să și amăgiască speranța cu disparițiunea limitelor și cu o nouă înfrățire. De aci a isvorit în Anglia separatismul de continent, de acisolidaritatea între ei, indigenii și Normanzii cari deși străini unii de alții și prin rasă și prin origină îi vedem în curînd transformîndu-se într-o singură națiune — națiunea engleză, persecutoare și desprețuitoare a tot ce era continental european, desprețuitoare însuși a fraților normanzi remași în Franța.

Fuziunea lor într-o singură națiune este indeplinită încă din secolul al XII-lea cînd nu se mai putea face deosebire între învingător și învins, între cuceritor și cucerit.

Dialogul *De l'échiquier*, este actul prin care azi putem constata neexistența unei deosebiri în secolul al XII-lea între un Englez de origină și un Normand. Căsătoriile chiar, care la dinșii erau prohibite între indigeni și străini sunt incurajate între păminteni și Normanzi.

Pe lîngă acestea Englezul avea conștiința sa națională și din faptul omogenității vechi a teritoriului. Pe cînd în Franța găsim acele provincii considerate ca sub-naționalități, cari au împedit atitea sute de ani ca Franța să constituie un Stat unitar, în Anglia nu poate să fie vorba de asemenea provincii separatiste, neexistînd de cit o singură suveranitate; și pe cînd în Franța *statele generale* încă pînă la 1588 sunt împărțite în guvernăminte și sub-naționalități, neavînd un interes comun, acela al binelui centrului comun — a Statului — ci numai interesul lor propriu — a centrului minor ce i-au trimis în adunare, vor căuta

să împiedice cu aceasta desvoltarea noțiunii interesului Statului Unic și a naționalității franceze, în Anglia din contră, interesul centrului minor era aproape zero relativ cu interesul centrului major al Statului englez și a unicei națiuni engleze, încă de la începutul sec. al XII-lea.

Iar amintirea baronajelor despre o antică suveranitate proprie nu putem să o întâlnim în Anglia, de oare-ce cum am zis la început, regele a refuzat să cedeze vre-o dată suveranitatea sa supremă.

Diviziunile teritoriului englez nu sunt provincii sau departamente politice, ci mai mult niște sub-impărțiri fiscale și administrative, fără caracter individual.

Iată pentru ce aceia ce Franța n'a putut dobîndi de cit 700 ani mai târziu prin forța armelor, dobîndise deja, Anglia în momentul cînd apare în istoria Europei sub dinastia Plantagenetilor.

Un regat și un rege de fier, un baronaj neputincios și șubred, un teritoriu omogen, o unitate națională, aceleași aspirațiuni distincte de continent și o unică legislațiune, iată elementele principale cari au dat naștere, ca consecință, acelei libertăți politice a Angliei și cari aveau să se cristalizeze în curînd într'un celebru parlament național.

Privind acum acest tablou, care ar fi acela ce să nu poată prezice viitorul regalității? Regat puternic și fără seamăn va rămînea puternic și neatins atîta timp, cit va avea pe tron un rege care să nu abuzeze de forța ce o are la îndemînă spre a se adînci în excese de tiranie, dar aceasta nu se putea întimpla, abuzul triumfă tot-d'a-una, căci care e acel principe ce să reziste tentativelor unei autorități nelimitate, decî în curînd puterea regală încăpută pe minele lui Ioan Fără Pămînt, din puternicia sa va cădea zdrobită de zidul de rezistență ce avea să se ridice din popor și nobilime.

Acea legătură dintre nobil și nobil, dintre baron și baron, ce lipsea în Anglia, apare la 1215 prin necesitatea momentului.

Înmulțirea dărilor în toate clasele sociale fără știrea și voința nimănui decît a regelui, voință căreia nimic nu se putea opune, cerea o limită și un control; ei bine, pentru a răspunde acestor excese ale om-

nipotenței regale, nu rămînea altă de cit unirea, înțelegerea și organizarea la rezistență, de la o limită la alta a țării, a tuturor acelor ce au simțit tirania puterii regale.

Această organizare, această unire la rezistență a întregului popor fărăosebirea treptei sociale o întâlnim în Anglia la 1215, iar acea feudalitate, care pe continent o găsim ca element de desordine și desorganizare socială, devine în Anglia factorul cel mai important al unirii și cel mai înverșunat luptător apărător al dreptului celui mai slab, în cit cu drept cuvînt zice Hallam «amenințarea continuă a unei regalități prea puternice a neutralizat forța centrifugă a sistemului feudal».

Iată teatrul luptei; «nobil și popor» echivalent cu asuprit, era zidul de care avea să se lovească în curînd «regalitatea» asupritoare.

Acestei puternice rezistențe îi datorește Anglia prima sa constituțiune scrisă, «Magna Charta», iar către 1340 aparițiunea primului parlament național.

În acest parlament național s'a fortificat rezistența de la 1215 sub forma controlului politic ce se exercita de către întreaga națiune față de puterea regală. Iar lipsa amintirii unor privilegii pierdute, lipsa amintirii de vre-o suveranitate provincială distinctă, este cauza care în deosebire de Franța a făcut ca în parlament să nu găsim decît o singură adunare centrală a întregului popor englez. Și pe cînd în Franța, în statele generale, vom găsi diferitele clase divizate pe sub-naționalități, străine unele de altele și prin cunoștință și prin interesele ce urmau, vom găsi în Anglia diferitele clase reprezentate în cea mai perfectă armonie unele cu altele, pentru că aci aceste diferite clase au avut ocașiunea să sufere în același timp aceleași asupririi, au avut ocașiunea ca mină în mină să sfărîme cu succes tirania, și să fie încununate de o victorie comună din care ca consecință a rezultat acel Parlament.

Iar *Magna Charta* este actul prin care s'a consfințit faptul, că a existat în istoria acestui popor un moment în care cei mari au stipulat în favoarea celor mici; moment în care tot Englezul de la mic la mare

s'a găsit unit sub acelaș drapel luptînd și triumfînd contra opresiunii.

Acest singur moment face să se uite tendințele oligarhice ale feudalității din secolul XIV, în cit chiar diviziunea oficială în Lorzi și Comune nu a putut împedica Parlamentul Englez de a remine secole întregi o adunare omogenă și națională.

Iar azi putem zice împreună cu profe-

sorul universitar *Th. Karcher* din *Woolwich*, că parlamentul englez este adevărata încoronare a edificiului constituțional, capul și izvorul tuturor instituțiilor politice și sociale ale țării. Azi Parlamentul este Englitera, iar desbaterile parlamentare au devenit adevărata istorie a țării.

Vasile T. Cancicov.

Licențiat în Drept.

CONFERINȚELE DE LA ATENEU

I. Conferința D-lui G. Ionescu-Gion

Inaugurătorul conferințelor ateneiste în anul acesta, *D-l Gion*, și-a ales ca subiect o cestiune foarte interesantă pentru noi ca Români, și asupra căreia plana pînă aci un întunec des. *D-l Gion*, prin munca ce a depus în căutarea materialului acestei conferințe, prin măestria cu care a știut să aranjeze acest material, ne a dat *Duminică 19 Ianuarie*, posibilitatea de a auzi, relativ la «*Patriarhii, Episcopii și Egumenii greci în Țările Române*» cunoștințe bogate, îmbrăcate tot așa de bogat.

D-sa ne-a arătat cum diferiții *Capii* ai Bisericii Răsăritene: *Patriarhii Constantinopolului, Antiohiei, Alexandriei și Ierusalimului*, găsiseră un izvor de bani în Țările Românești, așa de lesne de căpătat, în cît erau unanimi în a recunoaște că în Țările Române nu lipsesc banii nici de cum.

Patriarhul din Constantinopole mai ales atît profitase de ignoranța din țările noastre, în cît ajunsese să poruncească în afacerile interne ale bisericilor noastre, să numească și să caterisească pe mitropoliții din *București și Iași*, adese-orî numai pentru simplul dar ponderator motiv «*că nu-i dă bani destul*». Citează cazul *Mitropolitului Luca*, caterisit la anul 1715.

Credința, că Țările Române, inota în aur, se înrădăcină mai mult în urma găsirei unei comori, compusă din galbeni și sloi de aur, în albia unui rîu în Transilvania.

Această credință fu un nou imbold pentru Patriarhii, Episcopii și Egumenii greci, lă nesfirșita serie de inovațiuni bisericesti

prin care să se poată storce bani din țară, ast-fel: Patriarhii începură a judeca diferitele pricini mari din țară, formulînd pentru cei vinovați — mai bine zis pentru cei ce perdeau — un *blestem-jurămînt tip*, pe care 'l dădeau, în schimbul banilor trimiși de partea ce dorea să cîștige. Patriarhul *Teofil* a trimes un jurămînt de acestea Arhiereului grec *Andronic*, în procesul ce'l avea acesta cu locuitorii satului *Călimanești și Cozia*.

Grație modului de infiltrare al popilor greci, și spiritului extra bigotes al strămoșilor noștri, mănăstirile din trecut aveau averi considerabile. Așa, Mănăstirea *Radu Vodă* la 1697 avea în *București* 11 strade, atară de prăvăliile din centrul orașului, și de moșiile din țară.

Toate aceste averi intrau în mîna Patriarhilor și Egumenilor greci, cărora în proporție cu averea le creștea și pretențiunea. Ast-fel Egumenul de la *Sf. Ecaterina* voia a lua *Mitropolia* țării cu 11 moși ale ei și cu întreaga parte sud-vestică a *Bucureștiului*, sub cuvîntul că e clădită pe o movilă a lui *Pană Vistierul* încă de la 1668. Pentru susținerea pretențiunii Egumenului, a venit și *Anania, Episcopul Sinaei*, care a chemat în judecată pe *Mitropolitul Teodosie*, și n'a încetat cu cererile pînă nu 'i-a închinat Biserica *Sf. Gheorghe Vechiu*.

Așezarea în Scaun și ungerea Domnului țării cu mir, erau ocașii destul de dese și bine venite, ca să profite Patriarhii din ele. Așa pe *Brîncoveanu* 'l unge cu mir Patriarhul *Dionisie* al *Constantinopolului*; pe *Constantin-Vodă Cantemir* trei Pa-

triarhi, afară de al Antiohiei l-au așezat pe Scaunul Domniei în Iași.

Vinderea indulgențelor de trei categorii, comerțul cu lemn sfânt, cu moaște, monopolul circiumilor etc., iată mijloacele de îmbogățire ale călugărilor greci. Dar nu numai bani luaă de aci; cărțile bisericilor de prin Antiohia, Arabia, Egipt etc., erau toate tipărite la mănăstirea Snagov, de *Antim Ivoreanu*.

Această stare păgubitoare pentru țara noastră a luat căpăt prin secularizarea mănăstirilor.

D-l Gion în modul acesta ne-a prezentat icoana fidelă a vremilor trecute biserice, și aplausele de care a resonat Ateneul în seara conferinței d-sale, a fost singurul, dar prea puțin lucru ce l-a putut da auditorul, care a cîștigat așa de mult de la d-sa.

II. Conferința d-lui Dr. Manolescu

A doua conferință la Ateneu a fost a d-lui *Dr. Manolescu*, despre: «*Starea țaranului român*». Într'un stil simplu dar concis, grav ca și importanța tesei, d-sa ne-a prezentat în timp de o oră situațiunea tristă a săteanului nostru, cauzele acestei situațiuni și modul de îndreptare al ei.

Două sunt cauzele miseriei țaranului, spune d-sa, *reaua alimentație și relele locuințe*.

Se alimentează rău 1) din cauza sărăciei, 2) din cauza nepriceperei și 3) din cauza regimului impus de biserică, ca posturile, create atunci cînd omenirea n'avea nici cea mai mică idee de biologie.

Această alimentațiune rea, unită cu modul miserabil al locuințelor sătești, face ca țaranul să și scurteze foarte mult evoluțiunea vieței, să îmbătrînească de tînăr și să moară de slăbiciune.

Din aceste cauze provin boalele, contra cărora țaranul n'are cu ce lupta, și nici nu luptă, fiind-că e convins că ele vin de la Dumnezeu.

Toate acestea ar fi ușor de înlăturat dacă ar lipsi sărăcia; și ca să lipsească sărăcia trebuie ca țaranul să lucreze mai mult. El nu poate să lucreze însă mai mult ca 120 zile pe an din cauza: 1) *ne-*

științei, așa iarna țaranii în mare parte sunt numai consumatori; 2) regimul festival —; citează în Moldova următoarele 4 sărbători consecutive tocmai în timpul muncii cîmpului: Duminică, Sf. Ilie, Ba-Ilie și Foca; 3) lipsa de putere provenită din boale, mai ales din febră palustră și alcoolism; 4) puținul respect ce se dă timpului țaranului.

Se spune că Statul face destule sacrificii pentru țaran, dîndu-i *justiție, administrație, serviciu sanitar și instrucție*.

Rînd pe rînd, D. Dr. Manolescu examinează aceste sacrificii, și arată că ele sãu sunt platonice, sau de unde nu, devin însăși cauze de îngreuiare a soartei țaranilor.

Găsește apoi că instrucțiunea necesară celor ce se ocupă cu cultivarea pămîntului, este foarte redusă. Avem abia 4 școli de agricultură, dintre care cea mai importantă e școala de la Herăstrău, pentru care se cheltuește anual 116000 lei, dar abia a dat în trei ani, doi absolvenți!

D-sa a propus ca măsuri de îndreptare a lucrurilor următoarele:

1) O direcțiune dată învățămîntului rural, ast-fel ca cunoștințele căpătate de fii de țaranii să convergeze în a i face să și cunoască vrăjmașii de moarte, boalele, și modul cum să și lucreze pămîntul.

2) O direcțiune morală a spiritelor ca să impue rezervele cuvenite la regimul festival și al posturilor.

3) Statul să supravegheze conștiințioasa împărțire a justiției și la egalitatea măsurilor impuse țaranilor și orășenilor.

și 4). Administrația să facă orice sacrificii, pentru îndeplinirea tuturor măsurilor necesare înfloririi stărei țaranilor.

Intreaga conferință, și în special măsurile ce D. Dr. Manolescu le-a propus pentru curmarea răului, au fost sublinate cu aplause îndelungate de numerosul public din sală.

III. Conferința D-lui Velescu

Pentru Duminica trecută fusese anunțată la Ateneu conferința D-lui Velescu «*D'ale teatrului*». D-sa însă a vorbit despre «*Precisiunea în Artă*», arătînd cu exemple luate din sculptură, din pictură, din mu-

sică și din literatură că elementul esențial în ori-care din aceste ramuri e *precisiunea*. Numește lipsă de precisiune și lipsa de talent sau imperfecțiunea organică.

După ce lămurește această cestiune, D-sa se ocupă puțin de Teatrul Național, găsește că în trecut, când Teatrul era dat diferiților întreprinzători, era natural a se juca feerii, melodrame și localizări alandăla, fiind-că numai acestea vindeau biletele; dar acuma când Teatrul e al Statului trebuie să ne scăpăm de toate acestea

D-sa e contra operetelor, căci în ele nu se găsește nici o unitate ca acțiune, și nici o muzică mai înaltă; ele n'au alt rol de cât să producă ilaritate. D-sa găsește că am făcut un pas spre progres cu *opera* din anul acesta. Dl Velescu ne-a promis a intra în amănunțimile relilor de care suferă Teatrul Național, într'o conferință viitoare când va propune și măsurile ce crede D-sa că trebuie luate. Așteptăm cu nerăbdare, dată fiind competența D-lui Velescu în ale teatrului.

Valmi.

PUBLIKAȚIUNI RECENTE

Neculai Iorga, *Acte și fragmente cu privire la istoria Românilor adunate de depozitele de manuscrise ale Apusului*, vol. III. București, 1897.

Al treilea volum al publicației acesteia bine făcute cuprinde documente și notițe relative la cele două și jumătate veacuri, dintre anii 1260, data celui mai vechiu document editat în acest volum, și 1507, data ultimului document din colecțiunea de față a d-lui Iorga.

Ne aflăm cu acest volum într'o vreme, care cuprinde epocile interesante a lui Mircea, a lui Ștefan-cel Mare, a Huniazilor.

Cea mai veche însemnare, pe care o reeditează d-l Iorga, este scrisoarea regelui boem Ottokar II, care enumeră trupele conduse de Bela IV în contra lui în lupta de la Kroissenburg (1260). Reeditarea este motivată prin deos birile din «puține locuri», pe care le-a constatat d-l Iorga.

Notițele următoare sunt indicațiuni *geografice*, un fragment din descrierea unei călătorii de la Filipopol peste România spre Oradea-Mare (din 1385) etc.; extrase din *socotelile funcționarilor financiari ai coloniilor geneveze* (1391 sqq); mai multe documente relative la *cereri și acordarea de represalii geneveze* (1444, 1452, 1455, 1468); etc., etc.

Intr'un raport din Créta de la 3 Martie 1401 se vorbește de Mircea, în a cărui socoteală și glorie se «revelează» o biruință asupra Turcilor cari se întorc au din Ungaria. Biruința avuse loc în luna lui No-

embrie *nuper elapsi* și, judecând după acest raport, trebuie să fi fost formidabilă. Ast-fel că, în vreme ce în Ungaria certele interne tocmai atunci preocupau pe Sigismund într'un chip exclusiv, Mircea singur purta grija și apuca prilejul să mai dea o lovitură Turcilor. Tot pe Mircea îl privește un document din 20 Ianuarie 1415, care vorbește de pretendentul Mustafa; înainte de a fi cîștigat pe Mircea, Mustafa a încercat să obție și ajutorul Veneției, care-l refușă.

Documentul ce urmează (1438), un extras dintr'o carte, noi, urmînd pe Sași, pe care încă 'i privește, l'am fi numit mai bucuros, extras din cartea «studentului» de la Sas-Sebeș, nu «locuitorului». Re-editarea lui trebuie să o socotim bine-venită, mai ales că vedem cum, deși era cunoscut, a ramas necunoscut d-lui A. D. Xenopol cînd a scris capitolul (II, 123 sqq) relativ la *Vlad II*. Vlad II a avut un rol însemnat într'o expediție asemene însemnată a Turcilor în Ardeal și acest rol este relevat de fostul student de la Sas-Sebeș. De alt-fel în capitolul citat al d-lui A. D. Xenopol nu se găsește nici altă știre foarte importantă relativă la acelaș Vlad II: e știrea din Winderick relativă la cooperarea lui Vlad cu Turcii în Banat, contra cavalerilor ordinului german (v. Huber., Österreichische Geschichte, II. 533) și anume în anul 1431. Un nou regest relativ la Vlad II, ni-l furnisă Ludovic Reissenberger (Die Kerzer

Abtei, Hermannstadt, 1894, p. 27) publicind un document, care 'l arată pe Vlad II ca autorul intelectual al unei năvăliri făcute la 1439 de «plebanul» Mihail din Tirgoviște peste munții Făgărașului, în direcția și asupra mănăstirei de la Cirișoara (a ordinului cisterciensilor). Aceste trei știri îmbogățesc regestele lui Vlad II, a cărui caracterizare poate deveni pe temeiul lor mai sigură și mai clară, de cit este pînă acum la d-l A. D. Xenopol. Editarea raportului studentului de la Sebeș în colecțiunea d-lui Iorga este deci cu atît mai bine-venită, că se opsește asupra unei domnii, despre care avem puține știri.

Precum acest act trebuia să aibă loc și într-o colecțiune română, așa va trece de la d-l Iorga în colecțiile străine ale popoarelor vecine, un act, pe care *aici îl aflăm publicat întîia oară*. Actul acesta din 1452 privește armistițiul Sultanului cu Huniade, fapt semnalat de Dukas și de o scrisoare a lui Huniade. Actul descoperit de d-l Iorga în biblioteca Statului bavarez (München) este foarte important prin faptul că în el se copriind *condițiile* aceluia armistițiu. Aceste condiții nu privesc numai pe Sultanul și pe Unguri, ci și pe Ragusanii, Bosnienii, și pe Muntenii, al căror voevod Ladislaus (Wladislaw) este îndatorit a 'și implini obligațiile sale și către Sultan și către Huniade, căruia i se garantează dreptul de a 'și lua cu puterea ce i s'ar refusa. Wladislaw este ocrotit, intru cit să

dispune că nimeni să nu-l scoată din domnie în cei 3 ani, pe ciți să încheea pacea (din Aprilie 1452 pînă în Aprilie 1456). Wladislaw este resturnat în acest an de Tepeș. Tratatul de la 1452 luase deci în favorul Basarabdiștilor o dispoziție, care *amina* venirea la tron al lui Tepeș. Tratatul poartă toate semnele unui act autentic. Sultanul îl încheia pentru ca să aibă minile și oștirile libere în Asia, Huniade pentru ca să poată face față neorinduelilor interne din țara sa.

Pentru epoca lui Ștefan asemenea găsim o serie de fapte noi, de o rară importanță, care vor contribui să completeze icoana vieții acestui domn. Interesant este de pildă raportul făcut după povestirea unui oștean *român* despre lupta de la Podul-Inalt, la care oșteanul luase parte, un amănunt:

Ștefan se îngălbînise de temeri înainte de luptă, stă ca învingător în fața prizonierilor și umoristic le răspunde, cînd unii îi oferă mulți bani ca să 'și răscumpere viața: «dacă aveți atitea parale, ce-ați mai căutat în țara mea» ?..

Spațiul nu ne îngăduie să prelungim această dare de seamă, al cărui scop nu poate fi să culeagă tot ce 'i nou, fie ca chestii principale, fie ca amănunte, în noul volum al d lui Iorga.

El va fi de sigur citit de toți cei ce poartă interes progreselor istoriografiei române.

George Bogdan Duiică.

CRONICA GENERALA

LIMBA DE STAT ÎN UNGARIA

Una din principalele revendicațiuni naționale ale Românilor și Slavilor din Ungaria este de domeniul limbelor naționale.

Dela începutul erei naționale, Românii și Slavii cereau, ca limbele lor să fie recunoscute în viața publică a Statului.

Maghiarii, sub pretexte sofistice, nu voiau și nu vor să recunoască drepturi în viața politică decît exclusiv *limbei maghiare*, pe care ei, cu dela sine putere, au decretat-o limbă de Stat.

Lupta aceasta veche a trezit pasiunile tuturor naționalităților și ea se poartă azi mai vehement ca orî și cînd.

De aceea ni se pare și interesant și semnificativ, că ziarul «*Alkotmány*» dela Budapesta publică sub titlul «*Limbă neutră de Stat*» un articol, scris de un Român. Articolul, după ce constată absurditatea limbei oficiale maghiare într'un Stat alcătuit de mai multe națiuni, zice că principiul egalității ar cere, ca drept limbă de Stat să fie proclamată o *limbă neutră* d. p. limba latină, franceză sau engleză.

IRREDENTA BULGARA DIN DOBROGEA

Ziarele ungurești continuă a înveseli pe cititorii lor arătându-le «dimensiunile prăpăstioase» pe care le ia irredenta bulgară din Dobrogea pentru siguranța Statului Român.

Așa cetim în *Budapesti Hirlep*: » *Chestiunea dobrogeană* începe să se asemene (!) cu afacerea, pe care presa română o amintește sub numirea *chestiunii transilvane*. Chestiunea dobrogeană constituie deja un subiect de discuții în presa bulgară. Cetind ziarele bulgare primim impresia, că am ceti acele articole ale presei române care s'au scris și se scriu în chestiunea transilvăneană.»

Aci ziarul maghiar înșiră voci din presa română și cea bulgărească, spre a dovedi că între România și Bulgaria s'ar deschide o prăpastie, din cauza celor cite-va mii de Bulgari din Dobrogea.

Maghiarii speră, că se va produce o divergență între aceste două State, și că opinia noastră publică va înceta a se mai interesa de Românii din Transilvania.

FALIMENTUL MAGHIARIZĂRII

Toți oamenii gânditori sunt de acord că politica de maghiarizare are să dea, în cele din urmă, faliment.

E atit de generală această convicție între cunoscătorii nepărtinitori ai situației din Ungaria, încit chiar și capetele cele mai înfierbântate ale Maghiarilor sunt nevoite a ține seamă de aceasta.

D. *Gustav Beksics*, căpetenia șoviniștilor maghiari, se vede silit a da alarma în presa maghiară, zicînd, (în *Neues Pester Journal*): «Neînsemnătoarele succese, pe care le-am realizat cu asimilația lingvistică la periferiile țării, ne dau puțină nădejde a putea desăvirși consolidarea noastră națională, mai ales dacă rassa maghiară își pierde puterea de propagație. Dacă rassa maghiară nu se va înmulți mai repede, de cît naționalitățile, sau va rămîne în urmă lor, *Statul maghiar nu va reuși a desăvirși consolidarea sa națională.*

Mai mult: *e o chestie, dacă în acest caz va mai și cu puțință a păstra caracterul maghiar al Statului.*»

Apoi autorul exprimă temerea sa, că Statul «național maghiar» ar putea deveni (!) un Stat de naționalități, și amintește politicianilor maghiari întristătorul exemplu al decadenței populațiunii franceze.

VOCE GERMANĂ DESPRE TRIUMFUL CEHILOR

Cetim în *Tribuna* din Sibiu: » În fasciculul I din Februarie al bine cunoscutei reviste germane *Preussische Jahrbücher*, un German «liberal» din Austria se ocupă foarte pe larg cu progresul Cehilor și biruința cauzei lor, și încă într'un mod simpatic de tot, recunoscînd pe deplin valoarea politică, națională și economică a poporului ceh. *Autorul aprobă fără incunghiur intenția guvernului austriac de a pune limba cehică în regatul Boemiei pe picior de egală îndreptățire cu cea germană; ba merge și mai departe, consimțind cu reînființarea regatului boem din cele trei țări: Boemia, Moravia și Silezia, numite țările sudetice (Sudetenländer).*

Intru sprijinirea acestei din urmă ordine de idei, autorul spune la un loc:

«Astăzi chiar și aceia dintre Germani, cari nu sunt tocmai nămoliiți cu totul în doctrina liberalismului, recunosc deja ca fapt, că centralismul n'a adus naționalității nemțești (din Austria) roadele ce le aștepta. Foloase din el a tras numai Ungaria, care ne înșală pe toți cei din Cisleithania, fără deosebire de naționalitate.

«E de neapărată trebuință să se formeze (față cu Ungaria) un contrapond, și aceasta se poate întimpla numai aplanîndu-se conflictul ceho-german în Boemia și eliberîndu-se forțele legate prin centralism. Este deci lucru stabilit, că șablonul centralistic în administrație n'a fost în stare a garanta hegemonia Germanilor. Deasemenea rămîne constatat, că în această luptă cei-ce perd sunt Germanii»..

La convingerea analogă trebuie să ajungă și vor ajunge și hegemonii noștri; dar' pe semne prea tîrziu, cînd nu vor mai avea

nimic de perdut, cînd burduful go! dar, umflat de îngîmfare se va sparge în mijlocul risului lumii întregi.»

RESTABILIREA STATULUI BOEM

Următoarea importantă telegramă din Praga a fost publicată zilele trecute în ziarele române de peste munți.

Dr. Herold, în numele Cehilor tineri, propune în Dieta Boemiei, ca să se aleagă o comisiune, care să lucreze o adresă către Majestatea Sa împăratul Francisc Iosif I în cestiunea încoronării Monarchului ca Rege al Boemiei, vechea dorință a națiunii cehice. Membrii din Dietă vorbesc vehement în contra unei astfel de adrese și părăsesc în corpore ședința. Propunerea lui Herold se primește apoi unanim, cu concursul marilor proprietari.

VALONII ȘI FLAMANZII

Lupta națională a Flamanzilor din Belgia pentru drepturile limbei lor în viața

publică a repurtat în anii din urmă considerabile succese.

Astăzi limba flamandă (sau *vlemă*), despre care acum cîți-va ani nu se auzea nimic, este admisă, întocmai ca limba franceză a Valonilor, drept limbă oficială în Belgia.

Ateneurile (liceele) ce se găsesc pe teritor flamand dau instrucția secundară în limba flamandă, iar acum de curînd Camera Belgiei a votat o lege, care dispune, că de aci înainte, toate legile și toate ordonanțele au să fie publicate și în limba flamandă.

Deși Valonii nu sunt deloc amicii acestui curent naționalist dintre Flamanzii, ei totuși nu au creiat și nu creiază revendicațiunilor flamande o opoziție ce s'ar putea asemăna d. p. cu încăpăținarea maghiară.

Natural, că deși Flamanzii au câștigat deja o serie de prețioase drepturi pentru dezvoltarea limbei lor neglijate pînă aci, ei tot nu sunt mulțumiți, citind, și cu drept cuvînt, *la perfecta egalitate a limbei lor naționale cu a Valonilor*, ceea-ce dovedește, că Flamanzii sunt un neam de oameni politicește sănătos și viguros.

NOTIȚE DIVERSE

ELECTRICITATEA ÎN CONTRA FILOXEREI

Un German din insula Elba, d. *Fuchs*, a inventat, așa ne spun revistele străine, un mijloc eficace în contra flagelului vișelor de vie: a filoxerei. Mijlocul este electricitatea. Și iată cum. Electricitatea are, între altele, și facultatea de a desvolta ozon (oxigen electrizat); filoxera nu-l poate suferi: ast-fel în fie-care viță de vie se face o împunsătură cu un ac ce stă în legătură cu un curent electric, numai de cît filoxera părăsește planta, emigrează, dar negăsind alt teren unde să poată trăi, ea moare curînd.

Acest tratament se repetă trei ani dearîndul și via devine, cu desăvîrșire liberată de acest flagel și începe a produce roade mult mai abundente ca mai înainte.

O NOUĂ TERAPIE

Frankfurter Zeitung comunică următoarea interesantă descoperire medicinală. E vorba de o descoperire care permite a introduce substanțe medicale,—doctozii—direct în organismul ome-nesc cu ajutorul curentului electric.

Profesorul *Morton*, din *New-York*, publică într-o revistă medicală că i-a succés a produce anestezii, (la boaléle de gură și de dinți), printr-o difuziune electrică a medicamentelor.

Intocmai ca *Morton* a reușit și doctorul *Res-pinger* din *Basel* în experimentele pe care le-a făcut. Esența acestui nou tratament consistă în a introduce medicamente, ca *Guaiacol-Cocaină*, pe cale electrică în țesuturi.

Tot așa se poate introduce Iodul, Bromul Mercuriul ș. a.

O CANONIERĂ SUB-MARINĂ

Celebrul romanțier francez *Jules Verne* are un roman: *Două-zeci de mile sub mare*. Să vede, că vaporul *Nautilus*, care are un rol atît de sensationă în acest roman, e pe cale a deveni o realitate.

Inginerul *Holland*, din *Baltimore*, a construit o canonieră care poate să se cufunde într'un moment dat la o adîncime de 10 metri sub suprafața mării.

Forma acestei curioase canoniere se aseamănă cu o enormă țigară de Havana. Ea are o lungime

de 27 metri și un diametru de 9. Ea este ast-fel construită, că poate naviga pe suprafața valurilor cât și sub ele.

În condițiuni normale aparatele canonierei sunt puse în activitate de o mașină de vaporii, care e ast-fel construită că poate produce și electricitate, iar aceasta se imaginează în acumulatori electrici cari se pot transforma în forță motrice și pot înlocui mașina de vaporii.

Intreaga construcție e de ast-fel, că permite canonierei a se cufunda cind vrea și a evita ast-fel orî-ce atac.

LOCOMOTIVA VIITORULUI

D. Heilmann, inginer-șef al «Societății electrice alsatiene» din Paris a construit o locomotivă electrică. Revistele științifice și industriale vorbesc în termeni elogioși despre această nouă locomotivă, care a și fost încercată pe linia Paris-Nantes și a dat cele mai uimitoare rezultate.

Cu această locomotivă comunicația va lua un nou și puternic avânt, mai ales că construcțiunea acestei locomotive este, precum se afirmă, foarte simplă: o mașină de vaporii pune în miș-

care un dinam iar acesta transmite prin fire un curent electric unor motori cari la rindul lor pun în mișcare roțile cu o colosală iuțeală.

Locomotiva electrică va putea să percurgă 120 kilometri pe oră, ceea-ce face o iuțeală încă odată așa de mare ca a trenurilor rapide din Italia d. p.

Revistele din Franța fac cel mai favorabil prognostic în privința aplicațiunei practice a acestei locomotive în viitor.

AERUL LIQUID

Invențiunea d-lui Linde, de a preface aerul în liquid, ocupă coloane întregi în revistele științifice străine. Meritul d-lui Linde este mai ales în construcția unui aparat potrivit pentru liquefacția aerului. Un motor electric pune în mișcare o pompă care aspiră o cantitate de aer și o conduce într'un aparat refrigerent. Aci aerul supus la o presiune de 175 de atmosfere, trece printr'un sistem de tuburi, se recește tot mai mult și în cele din urmă începe a se depune pe fundul aparatului, mai întâiu în formă de picături, iar mai târziu ca lichid azuriu.

INFORMAȚIUNI

BCU Cluj / Central University Library Cluj

«Asociațiunea Transilvană pentru cultura poporului român» este convocată în adunare generală extra-ordinară la Sibiu pe zilele de 10 și 11 Martie. Acestei adunări îi se atribuie o deosebită importanță pentru cuvîntul, că ea va avea să hotărască definitiv în chestiunea modificării statutelor, modificare căreia guvernul maghiar i-a creiat mari dificultăți.

Revue Critique publică din peana d-lui Ch. de la Roncière o dare de seamă despre cartea d lui Nicolae Iorga asupra lui Filip de Mézières. Criticul francez accentuează bogăția informațiilor și largimea de vederi, prin care se distinge lucrarea profesorului român. Relativ la stilul francez al d-lui Iorga, se spune, că judecînd după el, nu ai putea bănuî că este un strein scriitorul. *Roncière* conchide, că lucrarea este excelentă.

Pe cît aflăm, d. Iorga va scoate și o ediție românească a acestei scrieri.

Ziarul german «*Alldeutsche Blätter*» din Berlin, ocupîndu-se în numărul său de la 31 Ianuarie de alegerile din urmă din Ungaria, în legătură cu situația Sașilor din Ardeal, vorbește și despre Români, zicînd între altele: «Românii perseverară și de astă dată în politica lor tradițională de obstinată electorală.

Această atitudine a Românilor dovedeste profunđa minie și mereu crescînda indignațiune a acestui popor față cu existentele stări de lucruri din Ungaria.

Cînd, o dată și o dată, aceste rezultate vor izbucni, politicianii maghiari vor avea să petreacă zile grele.

Ziarul «*Alldeutsche Blätter*» este organul Ligii germane «*Alldeutscher Verband*», și poartă semnificativa deviză: «*Gedenke, dass du ein Deutscher bist!*». Gîndește-te, că ești German!

Pester Lloyd publică mai deunăzi un foileton sub titlul «*București*». Autorul povestește pățaniile sale în capitală, și pare foarte mulțumit că mulți dintre hamalii și birjarii noștri au sînge arpadin în vinele lor.—

Mergînd la Teatrul Național, autorul fu încîntat, că în București se reprezintă și arta maghiară (?) în forma piesei... «*Voevodul Tiganilor*»...

Toate aceste și alte constatări de asemenea natură l'au convins pe autor, că Bucureștenii nu mînîncă Unguri,—precum îi se spunea la Budapesta.

Celebrul slavist de la universitatea din Viena, d. V. Jagic, apreciînd în *Archiv für slavische Philologie* un discurs pronunțat în Academia

sirbească insistă, între altele, asupra părerii sale mai vechi, că pierderea declinațiunii în limba bulgară se datorește unei influențe a limbei românești.

Tot în această revistă este o dare de seamă despre o scriere a d-lui Meletic din Sofia, care studiază soarta Bulgarilor catolici (cari au emigrat la finele secolului al XII și la începutul sec. al XIII în Muntenia.

Dintre aceștia, vre-o 4500 pleacă la 1737 din Oltenia și se așezară pe la Vinga în Banat. La Vinga cărturarii bulgari se maghiarizează, iar poporul *edeja aproape românizat*. Toți știu foarte bine românește.

Comitetul Central al Ligii aduce mulțumirile sale călduroase D-lui Al. G. Cantacuzino pentru donațiunea de două-zeci de Lei, și D-lui Inginer Iliescu și colegilor săi pentru suma de una sută patru-zeci Lei vărsați la casieria Ligii pentru sporirea fondului acestei asociațiuni.

În Sibiu s'a inaugurat mai deună-zi societatea românească de consum „*Concordia*“. Scopul societății este a cumpăra în cantități mari diferite mărfuri, trebuincioase în viața practică, și a le vinde în detal cu prețul cel mai puțin posibil.

„*Concordia*“ este deci o casă românească de comerț în stil mare: ea întâmpină mai ales nevoile publicului român din Sibiu, dar în același timp ea tinde a crea *sucursale* în toate comunele românești.

Capitalul de fondare este de 100,000 florini în acțiuni.

Ziarele maghiare, vorbind despre aceasta nouă instituție românească de comerț invită pe guvern, să imiteze exemplul Românilor, ca ast-fel banii poporului român tot în casierii maghiare să intre.

Budapesti Hirlap crede, că activitatea *Concordiei* va contribui foarte mult a crea o clasă de oameni avuți în societatea românească, ceea ce nu-l încântă deloc pe acest organ arhi-șovinist.

Partidul național român din Bucovina a fixat următoarele candidaturi la alegerile de deputați în Camera imperială din Viena, alegeri care vor avea loc pe la sfârșitul lui Februarie:

D. dr. *George Popovici*, în cercul electoral al Storojinețului;

D. *Iancu Lupul*, actual mareșal al Bucovinei, în cercul Câmpu Lungului; și

D. baron *Eudoxiu Hormuzachi*, în cercul Cernăuțului.

D. *George Bogdan Duică* a scos de sub tipar o prea interesantă monografie istorică sub titlul: „*Procesul Episcopului Ioan Inochentie Clain*.“

Societățile culturale ale Românilor din Bucovina s'au mai înmulțit cu una. Aceasta poartă titlul „*Clubul Tinerimei Române*“ și își are sediul în Cernăuți.

Scopul acestei societăți este: *desvoltarea social-culturală a membrilor ei și cultivarea reciprocă în limba, istoria și literatura română.*

Scopul se realizează: 1) prin întruniri dese ale membrilor a) în cabinetul lor provăzută cu foi și cu o bibliotecă corespunzătoare; b) la petreceri și excursiuni împreunate cu declamări, producțiuni musicale și jocuri; c) la reprezentațiuni teatrale, la discursuri național-patriotice, *ținute de ori-cine și ori și unde în Ducatul Bucovinei* în folosul societății.—2) prin îndemnarea și participarea la serbări național-patriotice.—3) prin participarea regulată: a) la exercitări musicale, la prelegeri și discuțiuni regulate asupra diferitelor ramuri ale istoriei și literaturii române; b) la prelegeri și discuțiuni literar științifice, la cari pot participa și nemembri.—4) prin premierea scrierilor mai de valoare.

Urăm și noi nouă înființatului club al Tinerimei viață îndelungată și succese depline.

Cu ocaziunea deschiderii dietei provinciale din Cernăuți, mareșalul țării d. *Lupul* a eternizat memoria mult regretatului *Dr. Iancu Zotta*, fost deputat, cu următoarele călduroase cuvinte rostite în limba română:

«*Stimaților domni! Implinesc o datorie sfântă, amintind despre un bărbat, pe care cruda moarte l-a răpit din mij ocul nostru. Iubitul și neuitatul nostru amic, colegul nostru Dr. Iancu Zotta și-a dat la 19 Martie anul trecut nobilul său suflet în minile creaătorului. O inimă nobilă, un caracter drept, ferm și leschis, Bucovinean adevărat, Român cu inimă și suflet, așa a fost Iancu Zotta o persoană marcantă și valoroasă în în viața patriei noastre.*

Neobosit în lucrările sale, timp de 20 de ani a jertfit viața sa intereselor publice ale țării și a e poporului. Țara și poporul erau pentru el două stele conducătoare, la cari neîncetat toată a sa gândire, inima și sufletul său erau îndreptate. Țara și poporul, noi toți îi vom păstra totdeauna eternă memorie în inimile noastre. În semn de doliu v'ați ridicat, domnilor mei de pe locurile d-voastre. Vă rog a imputernici președintele, ca manifestarea aceasta să fie înregistrată în darea de seamă a ședinții de astăzi.»

Institutede de credit și de economii, (*Băncile*), Românilor de peste munți se înmulțesc mereu și prosperează în chip constant și prea îmbucurător.

În timpul din urmă asemenea bănci se înființează și în comune rurale. Ast-fel s'a întemeiat în comuna *Foventea*, (Transilvania), o asemenea bancă sub numele *Cordiana*

Capitalul social este de 30,000 coroane.

Se face cunoscut că D-l. *Dimitrie R. Michăescu*, absolvent al Facultății de litere din București, a fost însărcinat cu gerarea secretariatului de birou al Ligii în urma depărtării D-lui *G. Demeter*.